

NIVEAUS DUIDEN, HOE DOE JE DAT?

Als leraar moet je een goede niveau-indeling maken om te kunnen differentiëren. Er is vanuit de Calo een methode ontwikkeld om leerlingen te kunnen indelen op niveau. Hoe dit precies werkt probeer ik in dit artikel duidelijk te maken.

Door: Dick de Bruijne

Als beginnende leraar bewegingsonderwijs is het lastig om leerlingen te becijferen op wat ze kunnen. Dit wordt in de praktijk nog eens bemoeilijkt doordat leerlingen zijn ingedeeld op cognitief niveau namelijk: vmbo, havo of vwo en dus niet op hun motorische eigenschappen. Dat zorgt dat er enorme niveaoverschillen zijn waar te nemen tijdens een les.

NIVEAUS DUIDEN; BEST MOEILIJK...

Onlangs gaf ik tijdens een buitenles twee activiteiten: voetbal en handbal. Ik stond het voetbal te observeren en zag een jongen 'pingelen' met een enorme balbeheersing. Iedere leraar kent wel zo'n type leerling. Een die alles alleen doet en die het nog lukt ook. Deze jongen heeft in mijn optiek, qua techniek, een hoog motorisch niveau. Maar in het gebied 'samenspelen' scoort hij lager. Op de Calo leer ik om te kijken naar het totaalplaatje. Is de leerling goed in een activiteit en helpt hij dan ook anderen die het lastig vinden?

Natuurlijk is het bovenstaande een beetje zwart/wit geschreven, maar toch kun je daar wel aan zien hoe lastig het is om iemand in te delen qua niveau.

Ik had het in het voorbeeld hierboven over een niveau 3-leerling die kan zakken naar niveau 2. Maar wat zegt dat nu precies? Hieronder zijn alle niveaus uitgewerkt, zoals we ze op de Calo meestal duiden.

Niveau Zorg: er is alleen maar sprake van mislukken, leerlingen haken snel af.

Niveau 1: er is nu sprake van lukken en mislukken, maar dat ligt nog dicht bij elkaar en leerlingen weten vaak nog niet wanneer en hoe het lukt.

Niveau 2: er is een regelmaat in het lukken, het mislukken is nog incidenteel en men weet hoe de bewegingsuitvoering (of hoe het spel gespeeld) moet zijn.

Niveau 3: er is alleen maar sprake van lukken, de leerling gaat hier zelf op zoek om het moeilijker voor zichzelf te maken. Soms wordt het dan te moeilijk en daardoor mislukt het dan. Dit noemen wij 'het stralend falen'.

Zoals u in deze niveauiduiding leest, staat er niets bij over het samenspelen met anderen. Waarom behoort dit dan toch vaak tot de criteria van een lesgever en dus ook van mij? De bewegingsles is geen sportles, met andere woorden ik ben in mijn vak niet op sport gericht (winnen of verliezen). Ik wil dat de leerlingen met elkaar en van elkaar leren, plezier hebben en leren samenwerken/spelen. Leerlingen moeten leren begrijpen dat iemand een keer een fout maakt in bijvoorbeeld een tikspel en dat hij dat niet expres doet, ze moeten begrip krijgen voor elkaar.

Het is in de les ook belangrijk dat de betere bewegers zich over de mindere bewegers ontfermen en hen proberen te helpen. Daarom zie je bij een partijtje voetbal dat de jongens die op voetbal zitten vaak verdeeld worden over verschillende teams. Hierdoor geef je ze een bepaalde mate van verantwoordelijkheid (het team goed neerzetten) en heb je als leraar de hoop dat deze leerling dit positief oppakt en zijn teamgenoten helpt en coacht. Vaak deelt de lesgever deze jongens in, los van elkaar omdat ze zelf nog niet de verantwoordelijkheid hebben om de minder goede bewegers op sleeptouw te nemen.

Conclusie: het samenspelen met minder goede spelers en toch tot een hoogwaardig speelniveau komen, is moeilijker dan met alleen maar goede spelers voetballen. Met minder goede spelers voetballen betekent dat je als goede speler bewust en zelf gekozen het risico neemt dat je verliest (lees: mislukt) en daarmee op het niveau van stralend falen komt.

Bij andere activiteiten zoals wendspringen/tipsalto is het vaak gemakkelijker de betere en mindere bewegers uit elkaar te

zetten. De betere bewegers kunnen meer leren als de activiteit wordt aangepast (hier kom ik zo op terug) terwijl de mindere bewegers meer aandacht krijgen van de lesgever. De differentiatie bij activiteiten speelt dus een belangrijke rol, je moet het als lesgever altijd uitdagend/lerend houden voor alle leerlingen.

GELEDINGEN

Bij het vaststellen van niveaus heb je als leraar veel baat bij het kijken naar geledingen. Het geleden of analyseren van activiteiten helpt de leraar:

- het niveau van deelnemen vast te stellen
- en op basis daarvan, de juiste leerhulp te bieden.

De vaststelling van het deelnameniveau van leerlingen doen we op basis van het al dan niet succesvol doorlopen van de handelingen binnen de activiteit. Een voorbeeld. We vergelijken twee leerlingen bij het wendspringen met minitrampoline en kast. Een leerling die een snelle aanloop heeft, dan op juiste wijze gebruikmaakt van de minitrampoline, maar bij het passeren van de kast vergeet de handen wat in te draaien, waardoor hij niet helemaal goed landt, neemt op 'niveau 2' deel aan deze activiteit. Eigenlijk gaat het merendeel van deze activiteit goed, echter op één geleding zijn nog verbeteringen mogelijk. Een tweede leerling loopt zachtjes aan; maakt geen goed gebruik van de minitrampoline en krijgt nauwelijks de benen over de kast, waardoor ook nauwelijks sprake is van een landing. Hier is sprake van een leerling met het 'zorgniveau'. Meerdere, bijna alle, geledingen worden zwak uitgevoerd.

Op grond van zo'n analyse stel je vast op welke geleding (deel of fasering van de activiteit) je als lesgever leerhulp kan geven. Je stuurt op de meest dominante geleding of op de geleding waarop de leerling het meest attent is.

Voorwaarde is dat je goed het niveau van de leerling moet kunnen inschatten, wil je ze zo'n tip geven. Anders kun je veel laten zien door een goed bewegingsvoorbeeld te geven (Van Driel, *Wanneer kijk je naar wat?*).

HOE KIJK IKZELF NAAR DE NIVEAUS?

Ik kijk naar de leerlingen en vergelijk ze met hun klasgenoten. Zo kan het best voorkomen dat een jongen in een klas best op niveau 3 kan zitten maar in een andere klas misschien wel op niveau 2. Ik houd er namelijk niet van om ze in een hokje te stoppen en te zeggen jij bent niveau 1, jij 2 en jij 3 omdat ik dit geleerd heb op de Calo. De niveauaanduiding is voor mij een soort leidraad waar leerlingen aan kunnen voldoen.

Wat bij mij bij het niveauiduiden, het kiezen van leerhulp en het juiste bewegingsaanbod bieden een belangrijke rol speelt is wat de leerlingen zelf denken te kunnen.

Voorbeeld: een les trapeze steunzwaaien. De leerlingen konden dit onderdeel nog niet zo goed uitvoeren. Ik had drie situaties neergezet, één tegen de bank oplopen, één van een lage kast en één van een hoge kast. Na het inzwaaien konden de leerlingen zelf kiezen welk arrangement het beste bij ze paste.

Hier maakten ze zelf dus al niveaugroepen Dit heeft als voordeel dat je als leraar zelf het overzicht houdt en leerhulp geeft.

Steunzwaaien is een mooie activiteit waar de gevaarfactor niet hoog is. Hier kun je de leerlingen dus zelf laten beslissen waar ze denken aan toe te zijn. Bij andere activiteiten ligt dit weer anders. Neem een tipsalto. Hier maak ik zelf de indeling en bepaal wie al klaar is om een echte tipsalto te springen en wie nog door moet oefenen op een schuin vlak.

BLAUW, ROOD OF ZWART ARRANGEMENT?

Tot hier hebben we over het duiden van niveaus gesproken alsof het niet uitmaakt in welk arrangement een leerling leert bewegen. Het maakt echter een groot verschil of je over een bank op één meter hoogte leert balanceren of acht meter hoog. Het is ook een groot verschil of je leert volleybal spelen met het net op de officiële herenhoogte en in een team van zes spelers tegen zes andere spelers, of op een aangepast veldje één tegen één spelend. Een leerling zal in een moeilijk arrangement misschien een beginner lijken, maar in een eenvoudiger prima meekunnen. Het is dus van belang om bij het duiden van niveau rekening te houden met het arrangement waarin bewogen wordt.

Een analogie met het skiën is hier zeer behulpzaam. Daar worden namelijk ook op drie niveaus arrangementen omschreven (soms zelfs vier):

(Groen = Zeer eenvoudig)

Blauw = Makkelijk

Rood = Gemiddeld

Zwart = Moeilijk

Op de Calo leren we daarom het duiden van niveaus te relateren aan de complexiteit van het bewegingsarrangement.

WELKE ARRANGEMENT ZET IK ALS LESGEVER NU NEER?

Ikzelf kies meestal voor een blauw arrangement. Daarnaast kun je, als je er de mogelijkheden voor hebt, altijd een rode activiteit ernaast zetten. En het is nog mooier als je door een aanpassing van het rode arrangement een zwart arrangement kunt maken.

Er zijn trouwens activiteiten die gemakkelijk aan te passen zijn en waarbij als het ware zwart, rood en blauw in een handomdraai te verwezenlijken zijn. Bij wendspringen/overslag kun je dit bijvoorbeeld mooi creëren door de trampoline steeds verder weg te zetten.

Een ander voorbeeld is onze lessenreeks binnen atletiek: het polsstokhoogspringen. De eerste les was een introductie en deden wij:

- van een bank naar een matje springen (twee situaties)
- van matje naar matje springen (twee situaties)
- lopend leren steunspringen.

In de tweede les herhaalden we alle drie de oefeningen en mochten de leerlingen proberen zo ver mogelijk te springen van de bank naar het matje (wedstrijdvormpje). In de derde

les gingen we over een touwtje heen de lucht in. Dit was alleen voor de mensen die doorgingen (ook hier weer de keuze of ze het wilden, dit moet toch voor een groot deel uit de leerlingen zelf komen). Zo had je voor ieder wat wils. De blauwe activiteit was hier van de bank naar het matje. Ze konden zelf de stok vastpakken en ze hoefden alleen maar te steunen. De blauwe activiteit werd al snel een rode activiteit als het om verspringen ging. De leerlingen moesten echt harder opspringen en zo lang mogelijk op de stok steunen om verder te komen.

De rode activiteit was hier van matje naar matje springen door te steunen. Dit vonden ze al veel moeilijker omdat ze nu zelf moesten opspringen en steunen.

De zwarte activiteit was over het touwtje heen springen. Voorwaarden: hardere aanloop, afzet, steun en de benen de lucht in. Dit was echt een activiteit voor de betere bewegers die al gebruik durfden te maken van de stok.

Overigens zijn er wel risico's verbonden aan het aanbieden van verschillende arrangementen tegelijkertijd. Je merkt toch vaak dat leerlingen het blauwe arrangement wat saai beginnen te vinden en liever naar een rode activiteit gaan, dan nog langer op blauw te verblijven en écht een niveau 3-deelnemer te worden.

CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

Zoals je hierboven hebt kunnen lezen is het goed om het bewegingsniveau van leerlingen te bepalen via de leidraad van Calo. Als lesgever kun je hierdoor goed zien met wat voor soort leerlingen je te maken hebt, je maakt hun niveau concreet. Het is dus niet meer zo van 'die jongen kan aardig voetballen en doet leuk mee dus hij krijgt een 8 voor gym'. Ik ben er een voorstander van om de niveauiduidingen te gebruiken op rapporten en niet zoals nu veel gebeurt: cijfers. Dit omdat de niveauiduidingen meer zeggen over de leerling. Ook krijgen de minder bewegende leerlingen hier geen onvoldoende maar alleen de stempel 'zorg'. Dat betekent dat een lesgever voor het volgende leerjaar weet op wie hij moet letten en wie er extra aandacht behoort te krijgen om ze bij de groep te kunnen houden. Het rapport zou er dan als volgt uit kunnen zien:

Turnen	Springen	Tipsalto niveau 2	Je kan na drie keer veren een tipsalto maken tot hurkzit
Zwemmen	Springen	Hoekduik niveau 2	Je kan na een korte aanloop (drie passen) opspringen, waarbij je een opzwaaibeen hebt, stevig afzetten op de plank en behoorlijk stijgen, je onderkent het moment vaak om een hoekduik in te zetten en duikt in het water

Ik vind een geschreven rapport duidelijker omdat dit precies inzichtelijk maakt waar de leerling heel goed in is en waar de leerling wat minder in is. Het is ook goed om het rapport door te geven aan leraren in het volgende jaar (als jij als leraar deze leerling dan niet meer hebt) zodat deze leraren kunnen zien waar de desbetreffende leerling nog moeite mee heeft.

Overigens wil ik hier in deze tekst zaken zoals sportief gedrag, hulpverleners, reflectievermogen, inzet, sociaalgedrag en samenwerken buiten beschouwing laten. Bij het beoordelen van de leerlingen spelen deze zaken natuurlijk ook een rol, maar dat valt buiten de kaders van dit artikel.

Bronnen

Gert v. Driel - 'Wanneer kijk je naar wat?' (KVLO 1991-8)

Chris Hazelebach - 'Sportspelmethodiek in Stappen, sprongen en schuiven.' KVLO (2007-1)

Of toch meer een rol?

FOTO: ANITA RIEMERSMA

Dick de Bruijne is vierdejaars student aan de Calo in Zwolle

Correspondentie: hmcdebruijne@hotmail.com